

In memoriam

RAFO BOGIŠIĆ (1925-2010)

Književni povjesničar, kritičar i pisac, akademik Rafo Bogišić rođen je 2. ožujka 1925. godine u Konavlima, u mjestu Dubravka, koje je do 1961. godine nosilo drevni naziv Mrcine.

Nakon osnovne škole koju je polazio u rodnom mjestu, upisao se u klasičnu gimnaziju u Dubrovniku. Kad su partizani ušli u Dubrovnik u listopadu 1944. godine, svojoj su vojsci priključili dubrovačke sjemeništare, a među njima i mladog Bogišića, dok su istodobno mnoge njihove profesore bez suđenja odveli u smrt. Rafo Bogišić je tada doživio vatreno krštenje sudjelujući u nekoliko krvavih okršaja ratne završnice u Istri. Duboko mu je ostala u sjećanju partizanska pljačka istarskih sela, ali i hrvatske zastave izvješene na kućama u labinštini dan nakon pobjede nad Nijemcima.

Nakon položene mature Rafo Bogišić upisao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studijske grupe jugoslavenski jezici i književnosti i talijanistika. Diplomiravši, zaposlio se kao srednjoškolski profesor u Dubrovniku. Godine 1952. dobio je mjesto asistenta u Institutu za povijest Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku. Radno mjesto u ovoj instituciji trajno je definiralo njegov put znanstvenika i profesora. Nakon toga odlazi u Zagreb i zapošljava se na katedri za stariju hrvatsku književnost. Doktorirao je na temi Književno djelo Nikole Nalješkovića. Od 1966. godine docent je na Filozofskom fakultetu. Izvanredni profesor postao je 1972. godine, a od 1977. pa do umirovljenja bio je redoviti profesor i voditelj Katedre za stariju hrvatsku književnost. Godine 1977. postao je izvanredni, a 1991. godine i redovni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Razredu za književnost.

Rafo Bogišić je vrlo rano počeo surađivati u različitim književnim časopisima, još u vrijeme kad je kao gimnazijski profesor predavao hrvatski jezik i književnost u Dubrovniku. Napredujući u znanstvenoj karijeri, objavio je brojne književne i znanstvene priloge u relevantnim književnim i znanstvenim publikacijama kao što su časopisi: *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU* u Dubrovniku, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, *Forum*, *Umjetnost riječi*, *Republika*, *Croatica*,

Zadarska revija, *Dubrovnik*, kao i brojnim zbornicima. Priredio je i nekoliko antologija starije i novije hrvatske poezije, među kojima se posebno ističe *Leut i trublja* (Zagreb 1971). Neprestano je produbljavao svoje znanstvene interese. Započevši s renesansnim književnicima koji su stvarali u Dubrovniku protegao ih je na cjelokupno područje starije hrvatske književnosti i pisane kulture. Posebno se posvetio starijim hrvatskim piscima koji su kameni temeljci starije hrvatske književnosti: Marku Maruliću, Džori Držiću, Mavru Vetranoviću, Nikoli Nalješkoviću, Marinu Držiću i Ivanu Gunduliću. Od stotinu i pedeset objavljenih znanstvenih radova posebno se ističu tekstovi koji svestrano analiziraju djela pisaca dubrovačkog humanističko-renesansnoga kruga, a potom i predstavnika književnog baroka.

O Mavru Vetranoviću, pjesniku zrele renesanse, govori kao o pjesniku potlačenih i siromašnih, kao o pjesniku koji angažirano ustaje protiv negativnih proizvoda dubrovačkog zlatnog doba: na jednoj strani visoke zarade, trgovina koja punim jedrima bogati državnu i privatne kase i kese, stanje koje je iznjedrilo umjetničko, estetsko, uzvišeno i lijepo, ali istodobno i stanje koje je proizvelo pohlepu, lakomost, gramzljivost, niske strasti. Bogišić zapaža nemoć pjesnika i vizionara koji duboko promišlja suvremeni trenutak, ali istodobno nije u mogućnosti išta učiniti, njegov glas iz pustinje nitko ne čuje ili ne želi čuti. Bijeg iz tog svijeta stjecanja i brojenja novca moguć je samo u svijet netaknute prirode ravnodušne na tu vrstu ljudske pohlepe, među biljke i životinje. O tome svjedoči i Držićev impresivni bestijarij, iako autor ovdje nije time zauzet. Treba istaknuti ovom prigodom da nitko kao on nije tako emotivno oživio Vetranovićev dodir s krajolikom i prirodom, sa životinjama i biljem koje je susretao na svom usamljeničkom pobožnom putovanju kroz vrijeme. Zauvijek mi se usjeklo u sjećanje predavanje akademika Bogišića o Vetranovićevu "Remeti" (druga godina studija kroatistike - starija hrvatska književnost). Kako je on poetski doživio svaku onu travčicu koju spominje pjesnik, usamljeni benediktinac na Sv. Andriji, svaku ribu, lupara, guštericu, divlju pticu, morsku medvjedicu! Vetranovićevu *Pjesancu Marinu Držiću upomoć*, inače neviđen primjer etičnosti i poštenja, kao i *Pjesancu u pomoć poetam*, Bogišić tumači kao totalnu upućenost tog svetog čovjeka na svijet duha i "kreposti", njegovu istinsku privrženost poeziji i spremnost da je brani. Niz o starijim hrvatskim piscima nastavlja se napisom o Nikoli Nalješkoviću, uz čije je ime i djelo autor osobito vezan; Nalješković je, naime, bio tema njegove doktorske disertacije. Marin Držić je velika tema Rafa Bogišića kojoj se on uvijek iznova vraća. Neviđenim poetskim instinktom, koristeći znanstveno potvrđena saznanja, Bogišić rekonstruirao ne samo

Držićevo kretanje, nego i njegove misli, sjećanja, želje, njegov emotivni svijet. Uz različite zbornike i antologije u kojima nije mimoišao Držića spomenut ću *Mladi dani Marina Držića*, knjigu objavljenu 1987. godine, te *Marin Držić sam na putu*, knjigu objavljenu 1996. godine. Ovdje je riječ o Bogišićevu doživljaju prikazivanja *Tirene* na svadbi Vlaha Držića, kao i o teatarskom događaju u Sieni u politički nesigurnom vremenu, u kući istaknuta sienskog plemića, u kojoj je Držić igrao glavnu ulogu, a autor pretpostavlja da je možda sam i napisao komediju koju je predstavljala sienska družina.

Antiturskim temama u hrvatskoj književnosti stari dubrovački pisci nisu dali osobit prinos. Princip dubrovačke vanjske politike da se u odnosu prema Turcima ne podiže prašina i ne muti voda poštovali su i pisci, gotovo svi redom izuzmemo li neke Vetranovićeve stihove. U tom je smislu istup Antuna Sasina Dubrovčanina, koji je živio u Stonu, s pjesničkim djelom *Sedam razboja* (razbojništva) od *Turaka* svojevrstni presedan. Usporedivši ga s dalmatinskim pjesnicima koji su angažirano progovorili o patnjama ljudi pred turskim napadima i od turskog zuluma i žalopojkom opjevali svoju nevolju, autor ističe da Sasin suprotiva tome pjeva o pobjedama nad turskim osvajačem.

Posebna pažnja i više radova posvećenih Ivanu Gunduliću upotpunjuju ovu zbirku radova o starijim hrvatskim piscima - Dubrovčanima. Gundulića i njegova *Osmana* i Bogišić tretira kao najpopularnije i jedno od najuspjelijih djela hrvatske književnosti do 19. st. koje je ušlo u organizam cjelokupne hrvatske kulture. Pokušava dati odgovor na pitanje zašto je prošlo toliko dugo vremena od nastanka do tiskanja tog velikog epskog djela. No prostor njegovih pitanja i mogućih odgovora je širok; tko je uopće Ivan Gundulić i što predstavlja u hrvatskoj književnosti, metaforičko-simbolički identitet njegovih ideja i pojmova sloboda - pravda - ljepota; što sačinjava Gundulićev pastoralni koncept. Razmatra ulogu književne baštine kod Gundulića, kao što je primjerice glagoljaška ideja (stara hrvatska ideja narodnog domoljublja), ali i Gundulića kao utemeljitelja novije hrvatske književnosti.

Za knjigu *O starim hrvatskim pjesnicima* (Zagreb, 1968), nagrađen je Goranovom nagradom za književnost 1969. godine. Nakon toga slijedile su knjige *Na izvorima* (Split, 1976), *Književne rasprave i eseji* (Split, 1979), *Riječ književna stoljećima* (Zagreb, 1987), *Tisuću života, jedan put* (Rijeka, 1991), *Zrcalo duhovno* (Zagreb, 1997), *Dubrovački sažetci* (Dubrovnik, 2007). Osobiti je doprinos dao Rafo Bogišić biblioteci Matice hrvatske Pet stoljeća hrvatske književnosti, u kojoj je priredio cijeli niz izdanja, sudjelujući istodobno u osnivanju brojnih ogranaka Matice hrvatske i pridonoseći njezinoj obnovi

(*Nalješković, Benetović, Palmotić, Zagreb, 1965; Zbornik stihova XVII. stoljeća, Zagreb, 1967; Zbornik stihova XV. i XVI. stoljeća, Zagreb, 1968; Zbornik stihova XVIII. stoljeća, Zagreb 1973*).

Bogišićevo istraživanje starije hrvatske književnosti uvijek se obazire na europski kontekst, ali i na organsku povezanost pojedinih razdoblja i područja s ukupnim književnim zbivanjima na prostoru hrvatskih zemalja, proširujući i produbljujući spoznaje o starijim razdobljima i iščitavajući njezino ukorjenjivanje u noviju hrvatsku književnost, koja nastaje nakon hrvatskog preporoda u 19. stoljeću.

Uz dvadesetak knjiga koje predstavljaju znanstvene rasprave, Rafo Bogišić je zakoračio i u područje fikcije, pa su na taj način intonirane knjige *Dnevnik vladike Deše, Marin Držić sam na putu i Patnje mladog Džore*.

Osebnost Bogišićeva stvaralačkog pristupa starijoj hrvatskoj književnosti je u tome što on uvijek uključuje emotivni stav prema piscima kojima se cijelog života bavio. Njegova spisateljska riječ uvijek je izuzetno zanimljivo štivo, intelektualno i znanstveno, ali narativno vrlo pristupačno. Literatura je to koja osvaja neposrednim pristupom i koja ni u jednom trenutku nije emotivno neutralna. Kad spominjem emociju onda mislim na domoljublje kao energiju koja je pokretala Rafa Bogišića i kojom je uvijek pronalazio nazočnost prošlog u sadašnjem i obrnuto. Živjet će uvijek u srcima mnogih kojima je odškrinuo vrata u svijet hrvatske književne baštine!

Slavica Stojan